

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUT- SKOTTETS BETÄNKANDE 18/2002 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av bestämmelser om deltidspension och individuell förtidspension

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 11 april 2002 en proposition med förslag till lagar om ändring av bestämmelser om deltidspension och individuell förtidspension (RP 45/2002 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet lämnat utlåtande i saken. Utlåtandet (ApUU 6/2002 rd) ingår som bilaga till betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Tuulikki Haikarainen, social- och hälsovårdsministeriet

- lagstiftningsråd Pasi Järvinen, arbetsministeriet
- utvecklingschef Riitta Korpiluoma, Pensions- skyddscentralen
- jurist Tarja Waris, Folkpensionsanstalten
- socialpolitiske ombudsmannen Vesa Rantahalvari, Servicearbetsgivarna
- socialpolitiska sekreteraren Kaija Kallinen, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC
- ombudsman Johan Åström, Industrins och Arbetsgivarnas Centralförbund
- socialsekreterare Veikko Simpanen, Tjänstemannacentralorganisationen FTFC.

Dessutom har utskottet fått skriftligt utlåtande från Finlands Arbetslösas Samarbetsorganisation TVY rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att bestämmelserna i lagarna om arbetspensionssystemet för den privata sektorn ändras till den del de gäller den lägsta åldersgränsen för deltidspension och bestämmandet av pension som beviljas efter deltidspension.

Den lägsta åldersgränsen för deltidspension permanentas till 58 år. Ändringen gäller personer födda 1947 och därefter. För dem minskar också det ålderspensionsbelopp som intjänas under deltidspensioneringen. Däremot skall inva-

lidpension som beviljas den som uppbär deltidspension motsvara heltidsarbete. Arbetsgivaren skall ha samma ansvar för sådan invalidpension som övriga invalidpensioner. Dessutom föreslår regeringen att den nuvarande temporära lagbestämmelsen om att arbetsgivaren skall försöka ordna arbetet så att arbetstagare som vill gå i deltidspension kan utföra deltidsarbete skall överföras till arbetstidslagen.

För arbetstagare och företagare födda före 1947 är den lägsta åldersgränsen för deltidspension 56 år. Grunderna för bestämmandet av ålderspension och invalidpension kvarstår också oförändrade för dessa åldersklasser.

Enligt förslaget skall arbetstagare eller företagare födda efter 1943 inte längre beviljas individuell förtidspension inom arbetspensionssystemet för den privata sektorn eller inom folkpensionssystemet. För personer födda före 1944 kvarstår möjlighet till individuell förtidspension enligt nuvarande lag.

För att förhindra oskäligen missgynnanden föreslår regeringen också att kravet i fråga om arbetshistoria vid arbetslöshetspension ändras för vissa arbetstagare födda före 1945.

Ändringarna i arbetspensionssystemet för den privata sektorn grundar sig på en principöverenskommelse om utveckling av arbetspensioner-

na inom den privata sektorn som arbetsmarknadens centrala organisationer ingick den 12 november 2001.

Regeringen konstaterade den 13 november 2001 att överenskommelsen sammanfaller med regeringens mål att utveckla arbetspensionerna så att de stöder möjligheterna att kvarstå i arbetet, arbetsförmågan och sysselsättningen och att utveckla principen om inkomstrelaterade pensioner enligt arbetspensionslagstiftningen inom systemet med förtidspension.

De föreslagna lagändringarna gällande arbetslöshetspension avses träda i kraft den 1 augusti 2002 och de övriga lagändringarna den 1 januari 2003.

Åldersgränsen för deltidspension höjs vid ingången av 2005 och den individuella förtidspensionen för personer födda 1944 och därefter slopas vid ingången av 2004.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Allmän motivering

Av de orsaker som framgår av propositionen och med stöd av erhållen utredning finner utskottet propositionen behövlig och befogad. Utskottet tillstyrker lagförslagen med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Syftet med propositionen, som utgår från regeringsprogrammet, är att höja dels sysselsättningsgraden bland den yrkesaktiva befolkningen, dels den genomsnittliga pensioneringsåldern med 2–3 år, närmare den normala pensionsåldern för ålderspension, och därmed minska trycket på att höja pensionsavgifterna. Propositionen utgår från den överenskommelse om principerna för utveckling av privatsektorns arbetspensioner som arbetsmarknadens centrala organisationer ingick den 12 november 2001. Syftet med överenskommelsen är att få till stånd sådana ändringar i arbetspensionssystemet som behövs för att senarelägga den genomsnittliga pensionsåldern och anpassa pensionssystemet till medellivslängden, som hela tiden ökar.

Den aktuella propositionen är det första steget mot en övergripande utveckling av arbetsli-

vet och pensionssystemen, som syftar till att senarelägga pensionsåldern. Utskottet konstaterar att det faktiskt gäller att målmedvetet gå in för att realisera målen, eftersom förhållandet mellan dem som lämnar och dem som träder in i arbetslivet snabbt försämras när de stora åldersklasserna närmar sig pensionsåldern.

Enligt regeringsprogrammet skall det i arbetslivet i den verksamhet som syftar till upprätthållande av arbetsförmågan och i utbildningspolitiken samt i systemen med pensionsskydd och utkomstskydd för arbetslösa genomföras ändringar som uppmuntrar arbetsgivarna att behålla och anställa även äldre arbetstagare samt främjar möjligheterna för äldre arbetstagare att kvarstå i arbete och på arbetsmarknaden. Utskottet vill alldeles särskilt fästa uppmärksamheten på de krav som gäller arbete och arbetslivet, för att det också i praktiken skall finnas något som sporrar äldre människor att stanna kvar i arbetslivet. Utskottet hänvisar på denna punkt till arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottets utlåtande, som behandlar faktorer som får folk att orka arbeta. Utskottet konstaterar att om äldre arbetstagare

behandlas som jämlikar i arbetslivet, får man dem också att vilja stanna kvar där.

Individuell förtidspension

Det föreslås att den individuella förtidspensionen slopas så att personer födda efter 1943 inte längre skall vara berättigad till den. För personer födda 1944 och därefter ersätts enligt överenskommelsen om utveckling av pensionssystemen individuell förtidspension med möjligheten att från 63 års ålder få ålderspension som motsvarar den intjänade pensionen utan att villkoret gällande arbetsoförmåga uppfylls. Denna åldersgränsjustering ingår ännu inte i den föreliggande propositionen. Däremot kompenseras den slopade individuella förtidspensionen med en annan punkt i principöverenskommelsen, nämligen att arbetsoförmågans yrkesmässiga karaktär skall vägas in i bedömningen av rätten till invalidpension för den som fyllt 60 år i de fall att karriären i förvärvsarbetet är lång och ett påfrestande och slitsamt arbete i kombination med faktorer förknippade med åldrandet gör det oskäligt att fortsätta arbeta. Det är i högsta grad berättigat, menar utskottet, att på föreslaget sätt lyfta fram bedömningen av arbetsoförmågan för dem som fyllt 60 år. Men samtidigt vill utskottet framhålla att det inte heller finns någon anledning att skärpa bedömningen av arbetsoförmågan för dem som ännu inte fyllt 60 år.

Deltidspension

Genom att föreslå en höjd lägsta åldersgräns för deltidspension och en lägre tillväxtprocent för ålderspension under den tid en person är deltidspensionerad, vill regeringen göra deltidspension mindre attraktiv. De föreslagna ändringarna kan som arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet påpekar, få helt motsatta effekter än tänkt var. Äldre arbetstagare har sett deltidspensioneringen som en möjlighet att anpassa arbetet efter krafter och resurser och därigenom stanna längre kvar i arbetslivet än vad som vore möjligt i heltidsarbete. Det är i varje fall viktigt, menar utskottet, att man ute i arbetslivet ser positivt på deltidspensionering och att arbetsgivarna är redo

att med de anställda komma överens om arbets-tidsarrangemang i detta syfte.

Kravet på anställning för arbetslöshetspension

Utskottet ser med tillfredsställelse att regeringen föreslår att missgynnandena till följd av kravet på anställning för arbetslöshetspension korrigeras. Social- och hälsovårdsutskottet har förutsatt att regeringen skall vidta åtgärder i detta syfte (ShUB 23/1999 rd). I propositionen föreslås att anställningskravet mildras för de personer med lång arbetskarriär som till följd av den ekonomiska depressionen framtogs rätten till arbetslöshetspension. Genom att granskningsperioden förlängs till 20 år för dem som en 15 års granskningsperiod lämnar utan pension, mildras anställningskravet för de arbetslösa som utan den utdragna depressionen och den därmed sammanhängande utdragna arbetslösheten hade fått rätt till pension. I överenskommelsen mellan arbetsmarknadsorganisationer var en av punkterna att underlätta för denna personkrets att få arbetslöshetspension.

Den föreslagna definitionen på den personkrets som har rätt till arbetslöshetspension utifrån ett uppluckrat anställningskrav är svårtydd. Men enligt en utredning till utskottet är denna personkrets helt entydig. Personerna går att få fram ur Personskyddscentralens och Folkpensionsanstaltens register och följaktligen kan pensionsanstalterna på eget initiativ kontrollera pensionsrätten.

Utskottet konstaterar att det finns personer som kan förvägras arbetslöshetspension av den anledningen att de inte uppfyller förutsättningarna för arbetslöshetsdagpenning, ett villkor för arbetslöshetspension på grund av de bestämmelser om behovsprövad grunddagpenning som gällde för den 1 januari 1994. Den nu föreslagna förlängningen av granskningsperioden ger inte dessa personer rätt till pension. Utskottet förutsätter att regeringen utreder de problem med att få arbetslöshetspension som följer av ovannämnda orsaker och vid behov vidtar åtgärder. (*Utskottets förslag till uttalande*).

Övriga observationer

Utskottet vill i likhet med arbetsmarknads- och jämställdhetsutskottet understryka att man i de ändringar av lagstiftningen som bereds utifrån det principbeslut arbetsmarknadens organisationer fattat bör redovisa för vilka konsekvenser ändringarna får för pensionsskyddet för män respektive kvinnor. En sådan redovisning saknas i den föreliggande propositionen.

Avslutningsvis vill utskottet fästa uppmärksamheten på förfarandet med utveckling av arbetspensionerna. Utskottet ser det som en nackdel att riksdagen inte på en gång fått tillfälle att ta ställning till alla bitar i den övergripande revideringen av pensionssystemet och arbetslöshetsförmånerna. De övriga bitarna bör lämnas till riksdagen så att de kan bedömas i en klump. I synnerhet det faktum att reformen gällande dem som missgynnats visavi arbetslöshetspensionen snabbt måste sättas i kraft ger enligt utskottet fog

för att den nu föreliggande propositionen godkänns separat.

Utskottet föreslår en del lagtekniska preciseringar i lagförslagen och vissa ändringar utifrån propositionens syfte när det gäller deltidspension.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår social- och hälsovårdsutskottet

att det femte lagförslaget godkänns utan ändringar,

att lagförslagen 1—4 godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag) och

att ett uttalande godkänns (Utskottets förslag till uttalande).

Utskottets ändringsförslag**1.****Lag****om ändring av lagen om pension för arbetstagare**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 8 juli 1961 om pension för arbetstagare (395/1961) 4 e § 1 mom., 4 g § 1 mom., 5 § 6 mom. och 12 § 1 mom. 2 punkten,

dess lagrum sådana de lyder, 4 e § 1 mom. och 12 § 1 mom. 2 punkten i lag 1263/1999, 4 g § 1 mom. i lag 559/1993 och 5 § 6 mom. i lag 221/1998, samt

fogas till 4 §, sådan den lyder i lagarna 639/1966, 603/1986, 1482/1995 och i nämnda lag 1263/1999, ett nytt 8 mom., till 4 c §, sådan den lyder i lag 50/1985 och i nämnda lagar 559/1993 och 1263/1999, *nya* 12 och 13 mom. samt till 4 f §, sådan den lyder i nämnda lagar 603/1986 och 559/1993 samt i lag 221/1998, ett nytt 5 mom. som följer:

4 §
(Som i RP)

4 c §

— — — — —
(12 mom. som i RP)

Vad som bestäms i 12 mom. gäller dock inte arbetstagare, som inte under minst 15 år har intjänat i 8 § 4 mom. avsedd grundpension eller

annan därmed jämförbar pension som grundar sig på arbets- eller tjänsteförhållande. På grundval av arbetsförtjänsten i arbetsförhållanden som avses i lagen om pension för arbetstagare i kortvariga arbetsförhållanden beaktas intjänandetiden så som anges i 4 § 6 mom. i nämnda lag.

4 e—4 g, 5 och 12 §
(Som i RP)

(1 mom. som i RP)

Lagens 4 c § 12 och 13 mom. tillämpas också på sådana arbetslöshetspensioner där pensionsfallet har inträffat innan lagen träder i kraft. Om arbetstagaren inte har haft rätt till arbetslöshetspension på grund av att han eller hon inte har uppfyllt villkoret i 4 c § 1 mom. 1 punkten, sådan den lyder när denna lag träder i kraft, bevil-

jas pensionen på ansökan i enlighet med denna lag samt till övriga delar i enlighet med de bestämmelser i lagen om pension för arbetstagare som gäller när denna lag träder i kraft, räknat från ingången av den månad som följer efter pensionsansökan, dock tidigast från denna lags ikraftträdande. Görs ansökan inom en månad efter att denna lag har trätt i kraft, beviljas arbetslöshetspension från lagens ikraftträdande.

(3 mom. som i RP)

Lagens 4 f § 5 mom., 4 g § 1 mom. och 5 § 6 mom. tillämpas från och med den 1 januari 2003 på deltidspensioner där pensionsfallet inträffar nämnda dag eller därefter. På arbetstagare som är födda före 1947 tillämpas dock 5 § 6 mom. sådant det lyder när denna lag träder i kraft.

(5 mom. som i RP)

2.

Lag

om ändring av 4 och 4 a § lagen om pension för arbetstagare i kortvariga arbetsförhållanden

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 9 februari 1962 om pension för arbetstagare i kortvariga arbetsförhållanden (134/1962) 4 a § 1 mom., sådant det lyder i lag 1264/1999, samt

fogas till 4 §, sådan den lyder i lagarna 935/1972 och 1483/1995 samt i nämnda lag 1264/1999, ett nytt 7 mom. som följer:

4 och 4 a §
(Som i RP)

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

3.

Lag

om ändring av lagen om sjömanspensioner

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 26 januari 1956 om sjömanspensioner (72/1956) 3 a § 2 mom. 2 punkten, 14 c § 1 mom., 15 § 5 mom., 16 § 4 mom. och 22 a § 6 mom.,

dess lagrum sådana de lyder, 3 a § 2 mom. 2 punkten och 15 § 5 mom. i lag 1268/1999, 14 c § 1 mom. i lag 1595/1993, samt 16 § 4 mom. och 22 a § 6 mom. i lag 223/1998, samt

fogas till 14 b §, sådan den lyder i nämnda lagar 1595/1993 och 223/1998, ett nytt 5 mom., till 15 §, sådan den lyder i lag 1745/1995 och i nämnda lag 1268/1999, ett nytt 9 mom. samt till 15 e §, sådan den lyder i lagarna 52/1985 och 1346/1990 samt i nämnda lagar 1595/1993 och 1268/1999, *nya* 12 och 13 mom. som följer:

3 a §

(Som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten)

14 b, 14 c och 15 §

(Som i RP)

15 e §

— — — — —
(11 mom. som i RP)

Vad som bestäms ovan i 12 mom. gäller dock inte arbetstagare, som inte under sammanlagt minst 15 år har intjänat i 8 § 4 mom. nämnd grundpension eller annan därmed jämförbar pension som grundar sig på arbets- eller tjänsteförhållande. På grundval av arbetsförtjänsten i arbetsförhållanden som avses i lagen om pension för arbetstagare i kortvariga arbetsförhållanden beaktas intjänandetiden så som anges i 4 § 6 mom. i nämnda lag.

16 och 22 a §

(Som i RP)

(1—3 mom. som i RP)

Lagens 15 e § 12 och 13 mom. tillämpas också på sådana arbetslöshetspensioner där pensionsfallet har inträffat innan lagen träder i kraft. Om arbetstagaren inte har haft rätt till arbetslöshetspension på grund av att han eller hon inte har uppfyllt villkoret i 15 e § 1 mom. 1 punkten, sådan den lyder när denna lag träder i kraft, beviljas pensionen på ansökan i enlighet med denna lag samt till övriga delar i enlighet med de bestämmelser i lagen om sjömanspensioner som gäller när denna lag träder i kraft, räknat från ingången av den månad som följer efter pensionsansökan, dock tidigast från denna lags ikraftträdande. Görs ansökan inom en månad efter att denna lag har trätt i kraft, beviljas arbetslöshetspension från lagens ikraftträdande.

Lagens 14 b § 5 mom., 14 c § 1 mom., 16 § 4 mom. och 22 a § 6 mom. tillämpas från och med den 1 januari 2003 på deltidspensioner där pensionsfallet inträffar *nämnda dag eller därefter*. På arbetstagare som är födda före 1947 tillämpas dock 16 § 4 mom. och 22 a § 6 mom. sådana de lyder när denna lag träder i kraft.

4.

Lag

om ändring av folkpensionslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i folkpensionslagen av den 8 juni 1956 (347/1956) 20 § 1 mom. 2 punkten underpunkt c och i 22 a § 1 mom. det inledande stycket,

dessas lagrum sådana de lyder i lag 1271/1999, samt
fogas till 22 §, sådan den lyder i lagarna 697/1964, 1487/1995, 837/1998 och 70/2002 ett nytt 7
mom. samt till 22 c §, sådan den lyder i lag 53/1985 och i nämnda lag 1271/1999, ett nytt 4 mom. som
följer:

20, 22 och 22 a §
(Som i RP)

avses i 4 c § 12 och 13 mom. lagen om pension
för arbetstagare räknat från ingången av den må-
nad som följer efter ansökan om arbetslöshets-
pension.

22 c §

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 3
mom. beviljas arbetslöshetspension i de fall som

Ikraftträdelsebestämmelsen
(Som i RP)

Utskottets förslag till uttalande

*Riksdagen förutsätter att regeringen ut-
reder problemen med att få arbetslös-
hetspension i fråga om dem som på
grund av de bestämmelser om behovs-
prövad grunddagpenning som gällde*

*före den 1 januari 1994 inte uppfyller
förutsättningarna för arbetslöshetsdag-
penning och därmed inte ett av villko-
ren för arbetslöshetspension och vid be-
hov vidtar åtgärder utifrån denna ut-
redning.*

Helsingfors den 11 juni 2002

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Marjatta Vehkaoja /sd
vordf. Timo Ihamäki /saml
medl. Eero Akaan-Penttilä /saml
Merikukka Forsius /gröna
Tuula Haatainen /sd
Inkeri Kerola /cent
Niilo Keränen /cent
Valto Koski /sd

Marjaana Koskinen /sd
Pehr Löf /sv
Juha Rehula /cent
Päivi Räsänen /kd
Sari Sarkomaa /saml
Arto Seppälä /sd
Marjatta Stenius-Kaukonen /vänst
Jaana Ylä-Mononen /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Eila Mäkipää.

ShUB 18/2002 rd — RP 45/2002 rd